

**กรอบการวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขัน
ของภาคอุตสาหกรรมในตลาดโลก
An Analytical Framework for Manufacturing
Competitiveness in the World Market**

ดร.โกเมน จิรัญกุล*

Komain Jiranyakul, Ph.D.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ การชี้ให้เห็นมาตรฐานในการวัดขีดความสามารถในการแข่งขันซึ่งมาจากทั้งทางด้านการส่งออกและการนำเข้าแต่ละประเทศ ดัชนีที่นิยมใช้วัดกันคือความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏจริงจากการส่งออกและการนำเข้า การศึกษาเชิงประจักษ์แสดงให้เห็นว่ามาตรวัดดังกล่าวมีความสำคัญและนำไปใช้ได้เ็นทางปฏิบัติ และยังเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่มีส่วนร่วมในการวางนโยบายของประเทศเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันในตลาดโลก

---

* รองศาสตราจารย์ คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

1. บทนำ

ความสามารถในการแข่งขัน (competitiveness) ของประเทศที่พัฒนาแล้ว (developed countries) มักนิยมวัดจากความสามารถในการผลิตและส่งออกสินค้าอุตสาหกรรม (manufactured products) เช่น ผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ เครื่องจักรเครื่องมือ เครื่องใช้ไฟฟ้า ยานพาหนะ เคมีภัณฑ์ เป็นต้น ส่วนในประเทศกำลังพัฒนาซึ่งส่วนใหญ่หลายประเทศมีความสามารถในการผลิตและส่งออกสินค้าเกษตรกรรมและสินค้าเกษตรแปรรูป (processed agricultural products) เช่น พืชและสัตว์เศรษฐกิจ อาหารแช่แข็ง แร่ธาตุต่าง ๆ ก็จะวัดจากความสามารถในการส่งออกสินค้าเหล่านี้เป็นหลัก อย่างไรก็ตาม ความสามารถในการส่งออกของประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (newly industrialized economies: NIEs) และประเทศกำลังพัฒนาบางประเทศจะวัดได้จากการส่งออกสินค้าหลายชนิดที่มีลักษณะคล้ายกับสินค้าที่ผลิตในประเทศที่พัฒนาแล้ว

การใช้ตัวเลขสถิติเพื่อวิเคราะห์ขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีการค้าโลกเป็นวิธีที่นักเศรษฐศาสตร์นิยมใช้ ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์ในเชิงการใช้ตาราง รูปกราฟ หรือแบบจำลองทางเศรษฐมิติ (econometric model) ซึ่งจัดเป็นการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ (empirical work) โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ การดูการเปลี่ยนแปลงของทิศทางการส่งออกและการนำเข้า การวิเคราะห์ในลักษณะนี้นอกจากจะสามารถแสดงทิศทางการเปลี่ยนแปลงในแต่ละปีแล้วยังบอกลักษณะการเปลี่ยนแปลงเชิงวัฏจักร (cyclicality) อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของภาวะเศรษฐกิจของประเทศใหญ่ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ เช่น สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และญี่ปุ่น หรือการเปลี่ยนแปลงภาวะเศรษฐกิจโลก การศึกษาความสามารถในการแข่งขันของประเทศใดประเทศหนึ่งจะเป็นการเปรียบเทียบกับความสามารถในการแข่งขันของประเทศนั้นกับประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะประเทศที่เป็นประเทศคู่แข่งในสินค้าแต่ละหมวดหรือแต่ละประเภท การแข่งขันสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ การแข่งขันโดยใช้ราคา (price competition) และการแข่งขันที่ไม่ใช้ราคา (non-price competition) ซึ่งการแข่งขันประเภทแรก จะพิจารณาจากต้นทุนการผลิตซึ่งจะสะท้อนไปที่ราคาเมื่อวัดตามค่าของเงินตราต่างประเทศซึ่งเงิน

ดอลลาร์สหรัฐจะเป็นที่นิยมใช้กันมาก ส่วนการแข่งขันประเภทที่สอง ได้แก่ ความรวดเร็วในการส่งมอบสินค้า มาตรฐานของสินค้าหรือคุณภาพของสินค้า

ในด้านการส่งออกนั้นหลายประเทศได้กำหนดกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นการส่งออกเพื่อให้เป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (export-led growth strategy) กล่าวคือ เมื่อประเทศสามารถส่งออกได้มากขึ้นก็就会有ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การส่งออกจะมีผลต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและทำให้ดุลการค้า (balance of trade) ดีขึ้นแล้วยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของอุตสาหกรรมในประเทศด้วย [Michaely (1977), Balassa (1978), and Chow (1987)] ดังนั้น ถ้าประเทศมีขีดความสามารถในการส่งออกสูงแสดงว่าประเทศก็จะมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูงด้วย นอกจากนี้การวิเคราะห์ขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศใดประเทศหนึ่งอาจพิจารณาได้จากพฤติกรรมการนำเข้า (import behavior) ซึ่งนักเศรษฐศาสตร์บางท่านเชื่อว่าจะเป็นสิ่งชี้ความสามารถในการแข่งขันได้ดีกว่าการวัดจากพฤติกรรมการส่งออกหรืออัตราการเพิ่มของผลิตภาพในการผลิต (Temple and Urga, 1997) การพิจารณาพฤติกรรมการนำเข้าอาจพิจารณาได้จากการนำเข้าโดยรวมและการนำเข้าเป็นรายสินค้าหรือหมวดสินค้า

บทความนี้มุ่งเน้นที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในการใช้เครื่องมือในการวัดความสามารถในการแข่งขัน (indicator of competitiveness) ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ขีดความสามารถในการแข่งขันเพื่อเป็นแนวทางวางนโยบายระดับประเทศเพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาวะการแข่งขันในตลาดโลกที่มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงในอนาคต

2. หลักการวิเคราะห์ขีดความสามารถในการแข่งขันจากการส่งออก

ตามทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ (trade theory) การส่งออกและการนำเข้า หรือดุลการค้าของประเทศใดประเทศหนึ่งจะขึ้นอยู่กับตัวกำหนด (determinants) ที่เป็นตัวแปรสำคัญอย่างน้อย 3 ตัวแปรคือ

อัตราแลกเปลี่ยนแท้จริง (real exchange rate) รายได้แท้จริงในประเทศ (domestic real income) และรายได้แท้จริงของต่างประเทศ (foreign real income)² เมื่อเปรียบเทียบกับภาวะวิเคราะห์ความต้องการหรืออุปสงค์ของสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งในประเทศ ตัวแปรคล้ายกันที่มีส่วนในการกำหนดปริมาณความต้องการสินค้าคือ ราคาของสินค้าชนิดนั้น ราคาสินค้าอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสินค้าชนิดนั้น (related products) ไม่ว่าจะเป็นสินค้าที่ใช้ทดแทนกัน (substitutes) หรือสินค้าที่ใช้ประกอบกัน (complements) อีกตัวแปรหนึ่งที่มีความสำคัญในการกำหนดปริมาณความต้องการสินค้าคือรายได้ของผู้บริโภคที่ซื้อสินค้าชนิดนั้น ความแตกต่างระหว่างความต้องการสินค้าในประเทศ และความต้องการสินค้าจากต่างประเทศจะเห็นได้ชัดจากการวัดราคาของสินค้า ถ้าเป็นสินค้าที่ส่งออกหรือสินค้านำเข้า การใช้ราคาในประเทศหรือราคาต่างประเทศจะไม่ใช้ตัวกำหนดที่ถูกต้อง ทั้งนี้ เนื่องจากประเทศคู่ค้าต่าง ๆ ใช้เงินตราในสกุลต่างกันและอำนาจซื้อ (purchasing power) ซึ่งวัดจากราคาก็แตกต่างกันด้วย อัตราแลกเปลี่ยนแท้จริงจึงมีความสำคัญในการที่จะกำหนดว่าประเทศจะสามารถส่งออก หรือนำเข้ามากขึ้นหรือน้อยลง เมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ อยู่คงที่

ตามทฤษฎีอำนาจซื้อเท่ากัน (Purchasing Power Parity หรือ PPP) อัตราแลกเปลี่ยนในระยะยาวจะมีค่าคงที่ ทั้งที่จะเป็นไปตามกฎของราคาเดียว (Law of One Price) กล่าวคือ ถ้าประเทศ 2 ประเทศผลิตสินค้าชนิดเดียวกัน การซื้อขายระหว่างประเทศจะทำให้การค้ากำไรจากส่วนต่างของราคาหมดไปจึงทำให้ราคาเท่ากันในที่สุด อย่างไรก็ตามแต่ละประเทศไม่ได้ผลิตสินค้าชนิดเดียว ดังนั้น การพิจารณาอำนาจซื้อจะดูจากระดับราคาสินค้า (price level) และอัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริงคือ

$$R = E (P_f/P_d) \quad (1)$$

เมื่อ R คืออัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริง E คืออัตราแลกเปลี่ยนเป็นตัวเงิน (nominal exchange rate) ซึ่งระบุเป็นสัดส่วนระหว่างปริมาณเงินตราในประเทศต่อเงินตราต่างประเทศหนึ่งหน่วย (direct

quotation) P คือ ระดับราคาในประเทศ (domestic price level) P_f คือ ระดับราคาของต่างประเทศที่เป็นประเทศคู่ค้า (foreign price level) ค่าอัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริงตามสมการ (1) จะนิยมใช้ศึกษาการส่งออกหรือนำเข้าระหว่างประเทศ 2 ประเทศ แต่เนื่องจากประเทศไทยประเทศหนึ่งจะทำการค้ากับหลายประเทศ ดังนั้น การพิจารณาอัตราแลกเปลี่ยนตามสมการ (1) จะไม่เหมาะสม และควรใช้ Real Effective Exchange Rate หรือ REER (Bahmani-Oskooee, 1992, 1995, and Chua and Sharma, 1998) ซึ่งมีสูตรในการคำนวณดังนี้

$$REER_i = \sum_j \beta_{ji} IRBE_{ij} \quad (2)$$

เมื่อ $REER_i$ คือ Real Effective Exchange Rate ของประเทศ i และ $j = 1, 2, \dots, k$ คือจำนวนประเทศที่เป็นประเทศคู่ค้าของประเทศ i β_{ji} คือสัดส่วนของการนำเข้าสินค้าของประเทศ i จากประเทศ j วัดในเวลาที่ใช้เป็นฐาน (base period) ซึ่งผลรวมของ β_{ji} จะเท่ากับหนึ่งเสมอ ส่วน $IRBE_{ij}$ คือดัชนีของอัตราแลกเปลี่ยนแท้จริงของประเทศ i และประเทศ j ซึ่งเป็นประเทศคู่ค้าโดยคำนวณเป็นดัชนีจากสูตรในสมการ (1) ข้อดีของการใช้สูตรตามสมการ (2) คือทำให้เห็นขีดความสามารถในการแข่งขันโดยรวมของประเทศ

การลดค่าเงิน (devaluation) ภายใต้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนคงที่ (pegged exchange rate regime) หรือการอ่อนตัวของค่าเงิน (depreciation) ภายใต้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนลอยตัว (floating exchange rate regime) จะทำให้มูลค่าการส่งออกของประเทศเพิ่มขึ้น และทำให้มูลค่าการนำเข้าของประเทศลดลง ดังนั้น จะมีผลทำให้ดุลการชำระเงินของประเทศดีขึ้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวจะเป็นไปตามเงื่อนไขที่เรียกว่า “Generalized Marshall-Lerner Condition” ตามทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ การทดสอบเชิงประจักษ์ (empirical investigation) โดยใช้แบบจำลองทางเศรษฐมิติมักจะออกมาในรูปของสมการดังนี้

$$B = B(q, y, y^*) \quad (3)$$

เมื่อ B คือดุลการค้าของประเทศ q คืออัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริง y คือรายได้แท้จริงของประเทศ และ y^* คือรายได้แท้จริงของต่างประเทศ (Rose, 1991) ซึ่งสมการ (3) จะใช้ศึกษาได้ทั้งในกรณีดุลการค้าโดยรวม หรือดุลการค้าระหว่างประเทศคู่ค้าแต่ละรายก็ได้ ข้อมูลที่ใช้ อาจเป็นข้อมูลรายปีหรือรายไตรมาส

อย่างไรก็ตามการศึกษาให้ผลไม่ชัดเจนกล่าวคือ การที่ค่าเงินที่แท้จริงอ่อนตัวลงไม่จำเป็นจะต้องทำให้ดุลการค้าของประเทศดีขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าอัตราแลกเปลี่ยนแท้จริงอาจไม่ใช่ตัวกำหนดดุลการค้าของประเทศ เช่น การศึกษาของ Rose (1991) โดยอาศัยตัวเลขรายไตรมาสในกลุ่มประเทศ OECD พบว่าอัตราแลกเปลี่ยนแท้จริงไม่มีผลต่อดุลการค้าไม่ว่าจะทดสอบจากสมการดุลการค้า หรือแยกเป็นสมการการส่งออกและสมการการนำเข้า ขณะที่การศึกษาโดย Himarios (1989) พบว่า การอ่อนตัวของค่าเงินที่แท้จริงทำให้ดุลการค้าดีขึ้น จากปัญหาที่ข้อสรุปไม่ชัดเจน นักวิเคราะห์จึงได้ใช้วิธีอื่นในการวัดผลของความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบตามทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งระดับราคาโดยเปรียบเทียบ (relative price) หรือ การใช้อัตราแลกเปลี่ยนปรับเปลี่ยนแปลงระดับราคาให้อยู่ในลักษณะที่จะเปรียบเทียบกันได้ ตามสมการ (1) ซึ่งเชื่อว่าจะเป็นเครื่องชี้วัดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ซึ่งอาจจะออกมาในรูปของความสามารถในการส่งออกซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

อีกวิธีที่นักวิเคราะห์นิยมใช้ในการวัดว่าอุตสาหกรรมใด อุตสาหกรรมหนึ่งมีความสามารถในการแข่งขันสูงหรือต่ำอย่างไรคือ การดูจากส่วนของตลาด (market share) ในตลาดต่าง ๆ ที่เป็นตลาดสินค้าออกของประเทศ นโยบายกระตุ้นการขยายตัวของการส่งออกน่าจะมีผลทำให้สัดส่วน (share) ของการส่งออกในผลิตภัณฑ์ประชาชาติมวลรวมเพิ่มขึ้น⁵ ด้วยเหตุนี้หลายประเทศในอดีตจึงได้พยายามใช้นโยบายอัตราแลกเปลี่ยน (exchange rate policy) ที่คาดว่าจะมีผลทำให้มีการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันตามนโยบายส่งเสริมการส่งออก นอกจากนี้การพยายามช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถหาแหล่งวัตถุดิบที่มีราคาถูกก็จะช่วยให้การส่งเสริมการส่งออกสัมฤทธิ์ผลมากขึ้น

การใช้เครื่องมือทางเศรษฐมิติโดยดูการส่งออกโดยรวม (aggregate exports) จะทำให้เห็นภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบของตัวแปรต่าง ๆ ที่จะกำหนดระดับการส่งออกโดยรวมของประเทศเท่านั้น ดังนั้น การศึกษาเป็นรายสินค้า (product-specific study) น่าจะนำไปสู่การวางนโยบายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น การศึกษาในลักษณะนี้ จะเป็นการใช้การกะประมาณเป็นรายสินค้าที่ส่งออกไปยังตลาดต่าง ๆ ของประเทศคู่ค้าเพื่อดูว่าการเปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยนแท้จริงของประเทศและประเทศคู่ค้ามีผลกระทบต่อส่วนของตลาดของประเทศอย่างไร โดยใช้สมการดังนี้

$$RIMS_i = F(RBER_j) \quad (4)$$

เมื่อ $RIMS_i$ คือ ส่วนของตลาดของประเทศ i ในตลาดของประเทศ j และ $RBER_j$ คืออัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริงระหว่างประเทศ i และประเทศคู่แข่งแต่ละรายในตลาดของประเทศ j ซึ่งเป็นดัชนีวัดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ i การศึกษาโดย Rajaraman (1993) โดยใช้สมการ (4) พบว่าการส่งออกหนึ่งสัตว์และผลิตภัณฑ์จากหนึ่งสัตว์ของอินเดีย การเปลี่ยนแปลงของดัชนีดังกล่าวมีผลต่อส่วนของตลาดของสินค้ากลุ่มนี้ กล่าวคือ เมื่อค่าเงินรูปีแข็งขึ้นจะทำให้อินเดียเสียตลาดให้แก่ประเทศคู่แข่งได้

การเลือกอุตสาหกรรมต่าง ๆ เพื่อจะให้ป็นอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกจำเป็นต้องคำนึงถึงความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (comparative advantage) ของประเทศเป็นหลัก การใช้มาตรวัดความสามารถในการแข่งขันจึงสามารถใช้ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ (revealed comparative advantage หรือ RCA) ได้ซึ่งเมื่อเวลาผ่านไปค่า RCA อาจเปลี่ยนแปลงในทางเพิ่มขึ้นหรือลดลง ดังนั้น จึงสามารถบอกได้ว่าสถานะการแข่งขันของสินค้าแต่ละชนิดของประเทศเป็นอย่างไร สูตรที่ใช้ในการคำนวณค่าความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ (Balassa, 1965) เป็นดังนี้

$$RCA_{ij} = (E_{ij}/E_{i,j}) / (E_{i,w}/E_{i,w}) \quad (5)$$

เมื่อ RCA_{ij} คือ ดัชนีชี้วัดความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏของสินค้า i ของประเทศ j E_{ij} คือ การส่งออกสินค้า i ของประเทศ j E_j คือการส่งออกสินค้าทุกชนิดของประเทศ j $E_{i,w}$ คือ การส่งออกสินค้า i ทุกของประเทศในตลาดโลก $E_{i,w}$ คือ การส่งออกสินค้าทุกชนิดในตลาดโลกของทุกประเทศ ดังนั้น ดัชนี RCA จึงเป็นเครื่องชี้ว่าส่วน (share) ของสินค้า i ของประเทศ j เปรียบเทียบกับส่วนของการส่งออกสินค้าทั้งหมดของประเทศ j มีค่าสูงขึ้นหรือต่ำลงเมื่อเวลาผ่านไป ถ้าดัชนีดังกล่าวนี้มีค่าสูงกว่าหนึ่งแสดงว่า ประเทศสามารถส่งออกสินค้าชนิดดังกล่าวได้มากเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศคู่แข่งรายอื่น ๆ ดังนั้น จึงมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตสินค้านั้น และถ้าแนวโน้มของดัชนีนี้มีค่าสูงขึ้นเมื่อเวลาผ่านไปก็แสดงว่าความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบมีแนวโน้มดีขึ้น ในทางกลับกันถ้าค่าดังกล่าวมีค่าน้อยกว่าหนึ่งแสดงว่าประเทศมีความเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบ และถ้าแนวโน้มลดลงก็จะแสดงว่าความเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบเป็นไปในทางเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามข้อจำกัดของการใช้ดัชนี RCA ก็คือดัชนีดังกล่าวนี้อาจจะไม่ได้สะท้อนความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่แท้จริง เพราะว่ามีปัจจัยหลายอย่างนอกเหนือจากต้นทุนการผลิตที่เป็นสิ่งทำให้การส่งออกสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งเพิ่มขึ้น เช่น การได้สิทธิพิเศษทางการค้า การเจรจาต่อรองทางการค้า การที่รัฐบาลของประเทศให้เงินอุดหนุนหรือสิทธิพิเศษในการลงทุนแก่ผู้ประกอบการที่ผลิตสินค้านั้น

เกาหลีใต้เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ประเทศหนึ่งที่ได้ใช้การพัฒนาอุตสาหกรรมตามแนวคิดของนีโอคลาสสิก และตั้งแต่ปี ค.ศ. 1961 เป็นต้นมา การส่งออกของประเทศนี้ได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นโยบายของรัฐในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันได้เริ่มจากการควบคุมอัตราค่าจ้างและการให้เงินอุดหนุนแก่ผู้ประกอบการ นอกจากนี้ยังส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการผลิต ดังนั้น เกาหลีใต้จึงจัดว่าเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จอย่างมากในการแข่งขันก่อนวิกฤติเศรษฐกิจในเอเชียในปี พ.ศ. 2540 โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมที่ใช้ทุนและเทคโนโลยีสูง ได้แก่ อุตสาหกรรมเหล็กกล้า ยานยนต์ การต่อเรือ และ ผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์บางประเภท เช่น Semi-conductor เป็นต้น เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศบางประเทศที่มีทรัพยากร ได้แก่ ทุน แรงงาน และพลังงาน

เช่น บราซิล อาร์เจนตินา เม็กซิโก และอินเดีย ปรากฏว่าประเทศเหล่านี้ไม่จัดว่าประสบความสำเร็จมากนัก ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกาหลีใต้ประสบความสำเร็จในด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมและการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลกคือ การให้ความสำคัญแก่อุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานมาก (labor-intensive) เป็นอันดับแรกเหมือนการพัฒนาอุตสาหกรรมในญี่ปุ่น และในระยะหลังก็จะให้ความสำคัญแก่อุตสาหกรรมที่ใช้ทุนมาก (capital-intensive) มากขึ้น การศึกษาโดย Lee (1995) พบว่า แนวโน้มของค่า RCA ในอุตสาหกรรมของเกาหลีใต้ในช่วงปี ค.ศ. 1965-1992 อุตสาหกรรมเบาที่มีค่า RCA สูงในช่วงแรก ๆ ของการศึกษากลับมีความสำคัญน้อยลงในช่วงหลัง ขณะที่อุตสาหกรรมหนักมีค่า RCA ที่มีแนวโน้มสูงขึ้น ซึ่งแสดงว่าประเทศมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในอุตสาหกรรมหนักและอุตสาหกรรมที่ใช้ทุนมากได้เร็ว อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมเบาบางประเภท เช่น รองเท้า กระเป๋า และเครื่องอำนวยความสะดวกในการเดินทาง เป็นผลิตภัณฑ์ในอุตสาหกรรมเบาที่ยังคงมีความสามารถในการแข่งขันสูง ผลการศึกษานี้สนับสนุนสมมติฐานของ Blumenthal (1980) และ Amsden (1989) ที่ว่า เกาหลีใต้บรรลุความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบด้วยการอาศัยอุตสาหกรรมที่ใช้ทุนมากในระบบเศรษฐกิจที่มีแรงงานส่วนเกิน (labor surplus) นั้นเอง

3. หลักการวิเคราะห์ขีดความสามารถในการแข่งขันจากการนำเข้า

อัตราการเจริญเติบโตของการผลิตในภาคอุตสาหกรรม (growth of manufacturing) จัดว่ามีความสำคัญที่จะทำให้เศรษฐกิจโดยรวมขยายตัวหรือจะทำให้เศรษฐกิจฟื้นตัวได้ในภาวะที่เศรษฐกิจซบเซา โดยเฉพาะในประเทศที่อาศัยการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมเพื่อเป็นแหล่งเงินตราต่างประเทศ นอกจากนี้การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมยังสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี (technological change) อีกด้วย

ในภาวะที่ภาคอุตสาหกรรมไม่ขยายตัวหรือขยายตัวช้าก็อาจจะเป็นไปได้ว่ามีสาเหตุมาจากขีดความสามารถในการแข่งขันลดลง ถ้าประเทศอาศัยการนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรมมากขึ้นก็อาจแสดงให้เห็นว่า

ความสามารถในการแข่งขันของภาคอุตสาหกรรมในประเทศมีแนวโน้มที่จะตกต่ำลง

แม้ว่าการศึกษาส่วนใหญ่จะพบว่านโยบายส่งเสริมการส่งออกจะก่อให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและเป็นผลดีกับประเทศกำลังพัฒนา แต่อาจมีปัญหาว่าตลาดสินค้าส่งออกของประเทศกำลังพัฒนาซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในประเทศที่พัฒนาแล้วมีขนาดใหญ่พอที่จะทำให้การส่งออกของประเทศกำลังพัฒนาหรือประเทศอุตสาหกรรมใหม่เพิ่มขึ้นอย่างเพียงพอหรือไม่ นอกจากนี้นโยบายการกีดกันทางการค้า เช่น การกำหนดโควตา หรือภาษีนำเข้าของประเทศที่พัฒนาแล้วก็อาจจะมีผลทำให้การส่งออกของประเทศกำลังพัฒนาชะลอตัวได้เช่นกัน ดังนั้น ถ้าประเทศอาศัยการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมในขณะที่ยังต้องพึ่งพาการนำเข้าสินค้าทุน (โดยเฉพาะเครื่องจักร) และวัตถุดิบที่สำคัญบางประเภทรวมทั้งสินค้ากึ่งสำเร็จรูป (semi-finished products) ค่อนข้างมาก การขยายตัวของการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมก็อาจจะไม่ทำให้มูลค่าเพิ่ม (value-added) ของประเทศต่ำ หรือไม่สูงเท่าที่ควร การที่ประเทศต้องอาศัยการนำเข้าเพื่อการผลิตอย่างต่อเนื่องจะเป็นไปตามแนวคิดเรื่องการพึ่งพาสินค้านำเข้าเพื่อการผลิต (import dependency) ซึ่งถ้าจะทำให้มูลค่าเพิ่มในภาคการผลิตสูงขึ้นในอนาคตก็จำเป็นที่จะต้องพยายามผลิตในประเทศเพื่อทดแทนการนำเข้าวัตถุดิบและสินค้ากึ่งสำเร็จรูป ตัวเลขสถิติจาก World Trade Table แสดงให้เห็นว่า ประเทศที่มีการนำเข้าสินค้าทุน วัตถุดิบและสินค้ากึ่งสำเร็จรูปสูงกว่าร้อยละ 70 ของมูลค่าการนำเข้าทั้งหมดในภูมิภาคเอเชียในปี 2538 ได้แก่ เกาหลีใต้ สิงคโปร์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย และจีน ดังนั้น จึงเป็นที่น่าสงสัยว่า การขยายตัวของการส่งออกในประเทศเหล่านี้ อาจจะเป็นการขยายตัวของสินค้าอุตสาหกรรมที่อาศัยการนำเข้าเป็นส่วนใหญ่แม้ว่ารัฐบาลของบางประเทศจะมีการกำหนดให้ใช้วัตถุดิบหรือสินค้ากึ่งสำเร็จรูปภายในประเทศมากขึ้น การวิเคราะห์ในลักษณะนี้จำเป็นต้องอาศัยแบบจำลองปัจจัยการผลิตและผลผลิต (input-output model)^๑ ซึ่งจะมีการทำตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตและปัจจัยการผลิตที่ใช้และทำให้ทราบการเปลี่ยนแปลงการใช้ปัจจัยการผลิตจากการนำเข้าในแต่ละกลุ่มของสินค้าที่ประเทศทำการผลิต ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าการ

พิจารณาการขยายตัวของ การส่งออกอย่างเดียวน่าจะไม่พอเพียงที่จะวัดความสามารถในการแข่งขันได้ทั้งหมด ในอนาคตประเทศจำเป็นจะต้องหาทางผลิตสินค้าส่งออกประเภทอื่นที่อาศัยปัจจัยการผลิตในประเทศมากขึ้นเพื่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจในอนาคต

การพิจารณาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยดูความเจริญเติบโตในภาคอุตสาหกรรมว่าจะสามารถทำให้ประเทศมีความสามารถในการแข่งขันสูงหรือไม่ยังเป็นข้อสงสัย แม้ประเทศจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วก็ตาม ถ้าประเทศจะมีการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นแต่ยังต้องนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรมมากขึ้นก็อาจจะเป็นสิ่งบ่งชี้ขีดความสามารถในการผลิตว่าอาจจะไม่สูงเท่าที่ควร ดังนั้น การศึกษาสมการการนำเข้าอาจจะทำให้ได้ข้อสรุปที่สำคัญบางประการ การกะประมาณสมการนำเข้าสามารถอาศัยข้อสมมติว่า ปริมาณการนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรมขึ้นอยู่กับราคาโดยเปรียบเทียบ (relative prices) อย่างไรก็ดีการอาศัยสมการทางเศรษฐมิติอาจจะให้ประโยชน์ในด้านการคาดคะเนการนำเข้าในอนาคต (forecasting) แต่อาจจะไม่พอเพียงที่จะบ่งชี้ขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ในเวทีการค้าโลกที่มีการเปิดเสรีมากขึ้นนั้นนอกจากผลทางด้านราคาจะมีความสัมพันธ์กับการนำเข้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติแต่อาจจะมีปัจจัยอื่นที่เป็นตัวกำหนดการแข่งขันที่มีใช้ราคา (non-price competitiveness) ที่จะส่งผลต่อสัดส่วนการนำเข้าและปริมาณการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมในประเทศ ด้วยเหตุนี้สมการการนำเข้าของประเทศอาจจะอยู่ในลักษณะของสมการดังนี้

$$M = f(RP, D, S, NPC) \quad (6)$$

เมื่อ M คือปริมาณการนำเข้า RP คือราคาโดยเปรียบเทียบ D คือความต้องการสินค้าอุตสาหกรรมในประเทศ S คือดัชนีวัดความเชี่ยวชาญเฉพาะอย่าง (specialization) และ NPC คือปัจจัยที่แสดงการแข่งขันที่ไม่ใช่ราคา

ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมกรรมการนำเข้าสามารถอธิบายในรายละเอียดได้ดังนี้ *ประการแรก* คือระดับราคาโดยเปรียบเทียบ (ซึ่งคล้ายกับอัตราแลกเปลี่ยนแท้จริง เพราะจะถูกปรับให้เป็นเงินตราสกุล

เดียวกัน) ถ้าราคาในประเทศสูงขึ้นเมื่อเทียบราคาในต่างประเทศ ปริมาณการนำเข้าจะสูงขึ้น ในทางกลับกันถ้าราคาในประเทศถูกลงเมื่อเปรียบเทียบกับราคาในต่างประเทศ ปริมาณการนำเข้าจะลดลง ดังนั้น ตัวแปรนี้จะ เป็นไปตามทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ ประการที่สอง คือความต้องการสินค้าอุตสาหกรรมในประเทศ ถ้าสินค้านำเข้าเป็นสินค้าประกอปกกันกับสินค้าอุตสาหกรรมในประเทศ (complementary) ความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณการนำเข้าและสินค้าอุตสาหกรรมในประเทศจะเป็นบวก แต่ถ้าเป็นสินค้าที่ใช้ทดแทนกัน (substitutes) ก็จะมีความสัมพันธ์ในทางลบ ประการที่สาม คือดัชนีวัดความเชี่ยวชาญเฉพาะอย่างสามารถจะวัดได้จากสัดส่วนระหว่างการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรม และปริมาณการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมทั้งหมดของประเทศในกลุ่ม เช่น การศึกษาพฤติกรรมนำเข้าของสหราชอาณาจักรโดย Temple and Urga (1997) จะใช้สัดส่วนการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมต่อการส่งออกทั้งหมดในกลุ่มประเทศ OECD เป็นตัวแปรวัดความเชี่ยวชาญเฉพาะอย่าง ประการสุดท้าย คือตัวแปรที่ใช้วัดความสามารถในการแข่งขันที่มีใช้ราคาจะมีตัวแปรที่นิยมใช้ 2 ตัวแปรคือ อัตราการใช้กำลังการผลิต (capacity utilization) และมาตรฐานอุตสาหกรรม (industrial standard) อัตราการใช้กำลังการผลิตจะเป็นตัวแปรที่ใช้วัดความสามารถของผู้ผลิตที่จะสนองตอบต่อความต้องการของผู้บริโภคซึ่งนับวันที่จะมีแนวโน้มที่จะต้องการสินค้าใหม่ ๆ หรือทันสมัยมากขึ้น ถ้าเกิดความล่าช้าในการส่งมอบสินค้าก็จะแสดงว่ามีกำลังการผลิตต่ำหรือไม่เต็มที่ ส่วนมาตรฐานอุตสาหกรรมจะเป็นการกำหนดคุณภาพต่ำสุดที่จะยอมรับได้ และมีลักษณะคล้ายกับการกีดกันทางการค้าประเภทหนึ่ง เนื่องจากการกำหนดมาตรฐานอุตสาหกรรมจะมีผลต่อทั้งสินค้าส่งออกและสินค้านำเข้าของประเทศต่าง ๆ ผลการศึกษาพบว่า จากการศึกษาที่สหราชอาณาจักรเป็นประเทศหนึ่งที่มีแนวโน้มในการนำเข้าสินค้าสูงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นในภูมิภาคเดียวกัน การที่ต่างประเทศมีความเชี่ยวชาญมากขึ้นจะมีผลทำให้สหราชอาณาจักรนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรมมากขึ้น การผลิตภายในประเทศถูกระทบด้วยการนำเข้าเมื่อค่าของเงินปอนด์สเตอร์ลิงแข็งขึ้น นอกจากนี้การที่ขีดความสามารถในการแข่งขัน

ของประเทศต่ำลงมีสาเหตุสำคัญจากปัจจัยที่ไม่ใช่การแข่งขันด้านราคา โดยเฉพาะมาตรฐานอุตสาหกรรม

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการวิเคราะห์โดยใช้แบบจำลองจะเป็น การมองภาพรวมของประเทศเท่านั้น ในด้านการพิจารณาความได้เปรียบ โดยเปรียบเทียบก็สามารถทำได้ด้วยการศึกษาค่า RCA ของการนำเข้า โดยประยุกต์ใช้จากสมการ (5) โดยตรง โดยเปลี่ยนจากมูลค่าการส่งออก เป็นมูลค่าการนำเข้าแทน การตีความจากค่าดังกล่าวจะตรงข้ามกับกรณี ของการส่งออก กล่าวคือ ถ้า RCA ของการนำเข้ามีค่ามากกว่าหนึ่งแสดง ว่าประเทศมีความเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบ แต่ถ้าค่าน้อยกว่าหนึ่งก็ แสดงว่าประเทศมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ

4. มาตรการในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการเพิ่มการส่งออกสามารถทำให้เกิด ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้ ดังนั้น ถ้าประเทศใดประเทศหนึ่ง ต้องการที่จะเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลกก็จำเป็นต้องมีมาตรการต่าง ๆ ที่จะทำให้ประเทศสามารถส่งออกได้มากขึ้น ซึ่งนอกจากจะทำให้เศรษฐกิจเติบโตแล้วยังนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ (foreign exchanges) ที่จะทำให้ประเทศสามารถนำเข้าสินค้าจำเป็นได้ มากขึ้นในอนาคต มาตรการที่จะใช้ในการเพิ่มขีดความสามารถในการ แข่งขันที่จะนำมาพิจารณาในที่นี้มีดังนี้

ก. การลดต้นทุนในการผลิต

เนื่องจากราคาโดยเปรียบเทียบมีความสำคัญในการชี้ว่า ประเทศจะส่งออกได้มากขึ้นหรือนำเข้าน้อย และจากการที่ราคาสินค้ามีความสัมพันธ์กับต้นทุนการผลิต ถ้าประเทศสามารถผลิตได้ด้วยต้นทุน ต่ำก็จะทำให้สามารถขายสินค้าได้ในราคาต่ำด้วยซึ่งจะเป็นผลดีต่อการส่งออกและการนำเข้าของประเทศ กล่าวคือ ถ้าราคาสินค้าที่ผลิต ในประเทศต่ำลงอย่างเห็นได้ชัด การบริโภคในประเทศจะเพิ่มขึ้นเพราะ คนในประเทศจะหันมาบริโภคสินค้าที่ผลิตในประเทศมากขึ้นและอาจจะ มีผลทำให้การนำเข้าสินค้าในหลายรายการลดลง ในแง่การส่งออกราคา โดยเปรียบเทียบของประเทศจะลดลงเมื่อกำหนดให้สิ่งอื่น ๆ อยู่คงที่ ดังนั้น ต่างประเทศจะต้องการสินค้าที่ผลิตในประเทศมากขึ้นทำให้การ

ส่งออกเพิ่มขึ้น ผลดังกล่าวจะทำให้ดุลการค้าของประเทศดีขึ้น (หรือขาดดุลน้อยลง)⁷ ตามทฤษฎีว่าด้วยความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (growth model) ปัจจัยที่จะทำให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจากการทำให้ผลิตภาพในการผลิต (productivity) เพิ่มขึ้น ได้แก่ การสะสมทุน (capital accumulation) การเพิ่มประสิทธิภาพของแรงงาน (increasing labor efficiency) และการมีเทคโนโลยีที่ดีขึ้น (improvement in technology) ในด้านการสะสมทุนนั้นถ้าประเทศมีการใช้ทุนมากขึ้น ซึ่งอาจจะวัดได้จากสัดส่วนของทุนต่อแรงงาน (capital-labor ratio) จะมีผลทำให้ผลผลิตต่อหัวของแรงงานสูงขึ้น ทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำลง โดยเฉพาะถ้าการผลิตเท่าเดิม ทำให้ผู้ผลิตสามารถขายสินค้าได้ในราคาต่ำลง การที่แรงงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น มีความชำนาญสูงขึ้น และการมีเทคโนโลยีที่สูงขึ้นก็จะส่งผลเช่นเดียวกันกับการที่ประเทศมีการใช้ทุนมากขึ้น⁸ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่จะมีผลต่อต้นทุนในการผลิต เช่น ค่าจ้างแรงงานที่มีแนวโน้มสูงขึ้นซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากการที่ค่าครองชีพในประเทศสูงขึ้นหรือแรงงานมีความชำนาญมากขึ้น การพึ่งพาวัตถุดิบและสินค้ากึ่งสำเร็จรูปจากต่างประเทศ มาตรการที่จะใช้แก้ปัญหาเหล่านี้คือ การหาแหล่งที่มีราคาถูกหรือผลิตในประเทศเป็นการทดแทนการนำเข้า เช่น สินค้าประเภทชิ้นส่วนรถยนต์ หรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ แต่ควรจะสามารถผลิตได้ด้วยต้นทุนที่ค่อนข้างต่ำในระดับที่มีคุณภาพ เดียวกันกับรายการที่มีการนำเข้า การใช้นโยบายอุตสาหกรรม (industrial policy) ที่ดีจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีและทำให้ขีดความสามารถในการผลิตของประเทศดีขึ้น รัฐบาลจำเป็นต้องเข้าไปแทรกแซงไม่ว่าจะเป็นการใช้มาตรการทางด้านภาษี การให้เงินอุดหนุน หรือการกำหนดระเบียบข้อบังคับให้ผู้ประกอบการด้านอุตสาหกรรมปฏิบัติตาม ในการแทรกแซงดังกล่าวจะเปรียบเสมือนการที่รัฐเข้าไปทำให้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างอุตสาหกรรม นักวิจัยบางท่านอาจจะเห็นว่าการใช้มาตรการส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูง (high-tech industries) จะให้ผลดีหลายประการโดยเฉพาะการทดแทนการนำเข้าในกรณีของประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีแนวโน้มที่จะพึ่งพาการนำเข้าสินค้าประเภทนี้มากขึ้น

ข. การกระจายการส่งออก

การอาศัยการส่งออกเพื่อเป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศกำลังพัฒนาได้มีความสำคัญมากขึ้นในระยะหลัง นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการส่งออกอันเกิดจากการกระจายการส่งออก (export diversification) จะมีผลต่อรูปแบบของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศด้วย อย่างไรก็ตามการพัฒนาเศรษฐกิจโดยอาศัยการกระจายการส่งออกอาจจะไม่มีความเชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่อาศัยการส่งออกเป็นตัวนำก็ได้ โดยหลักในทางทฤษฎีการพัฒนาอุตสาหกรรมโดยอาศัยมาตรการคุ้มครองอุตสาหกรรมเพื่อผลิตทดแทนการนำเข้ามักจะก่อให้เกิดอุตสาหกรรมที่เลี้ยงไม่โต (infant industries) ซึ่งรัฐบาลควรจะต้องให้ความคุ้มครองในระยะสั้นเท่านั้น แต่ก็ก่อให้เกิดการกระจายการผลิต (production diversification) ได้ ถ้าประเทศสามารถมีอุตสาหกรรมใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น และสามารถส่งออกสินค้าที่ผลิตจากอุตสาหกรรมเหล่านี้ได้มากขึ้นก็จะทำให้ประเทศมีการกระจายการส่งออกได้เช่นกันโดยลดความสำคัญของสาขาดั้งเดิมที่เคยเป็นฐานการผลิต แต่หลาย ๆ ประเทศก็ไม่ประสบความสำเร็จมากนัก^๑

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศต้องพึ่งพาการนำเข้าสินค้าทุนและกึ่งสำเร็จรูปจากต่างประเทศเพื่อใช้ในการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมที่สำคัญในประเทศ ถ้าสินค้าเหล่านี้เป็นสินค้าที่ประเทศใช้เป็นสินค้าส่งออก (export-based industries) โครงสร้างการส่งออกของประเทศอาจจะมีความสัมพันธ์กับประเภทของปัจจัยการผลิตที่นำเข้าจากต่างประเทศโดยเฉพาะสินค้าทุนและสินค้ากึ่งสำเร็จรูป เนื่องจากผู้ประกอบการในประเทศต้องการเทคโนโลยีที่ติดมากับสินค้าเหล่านี้ นอกจากนี้การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (foreign direct investment: FDI) อาจจะมีส่วนช่วยในการทำให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพราะจะมีผลทำให้ผลิตภาพในการผลิตของประเทศเพิ่มขึ้น แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าประเทศที่จะเข้ามาลงทุนจะลงทุนในอุตสาหกรรมที่ประเทศมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบเสมอไป การศึกษาโดย Hoekman and Djankov (1997) โดยใช้ตัวเลขของประเทศในยุโรปกลางและตะวันออก พบว่า โครงสร้างการส่งออกไม่มีผลที่จะทำให้การส่งออกของ

ประเทศเพิ่มขึ้นโดยตรงแต่กลับทำให้การส่งออกลดลง เพราะการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศจะเป็นการลงทุนในอุตสาหกรรมที่ประเทศเจ้าภาพไม่ได้มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการลงทุนจากต่างประเทศจะเป็นตัวแปรที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการส่งออกได้ไม่มากนัก¹⁰ นอกจากนี้ยังมีนักเศรษฐศาสตร์หลายท่านเชื่อว่าการลงทุนจากต่างประเทศโดยบริษัทข้ามชาติ (multinational enterprise) อาจจะให้ผลดีในด้านการจ้างงานในประเทศ แต่ถ้าบริษัทที่เข้ามาลงทุนมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประเทศเป็นฐานการผลิตเพราะต้นทุนด้านค่าจ้างแรงงานและวัตถุดิบอื่น ๆ ต่ำ ในอนาคตบริษัทเหล่านี้อาจย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศอื่นที่มีต้นทุนโดยเปรียบเทียบต่ำกว่าก็จะส่งผลเสียต่อประเทศในต่อนหลัง

5. สรุป

ความสามารถในการแข่งขันของประเทศใดประเทศหนึ่งอาจพิจารณาได้จากราคาโดยเปรียบเทียบว่าสูงหรือต่ำกว่าราคาของประเทศคู่แข่งทางการค้า ถ้าราคาต่ำกว่าจะถือว่าได้เปรียบคู่แข่งและมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง อย่างไรก็ตามการวัดความสามารถในการแข่งขันอาจทำได้ด้วยการพิจารณาจากค่า RCAs ของการส่งออกและการนำเข้า การวิเคราะห์ในลักษณะนี้ยังสามารถทำให้ทราบว่า ขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรเมื่อเวลาผ่านไป เมื่อการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าความสามารถในการแข่งขันของสินค้าบางประเภทต่ำลงก็จะทำให้ทราบว่าประเทศควรจะมีมาตรการใดที่จะทำให้ขีดความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น หรืออาจจำเป็นจะต้องหันไปผลิตสินค้าอื่นที่คาดว่าจะมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ ส่วนการใช้มาตรการส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศอาจจะมีส่วนช่วยในการถ่ายทอดเทคโนโลยีแต่ก็ไม่จำเป็นเสมอไป ถ้าเกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีได้ก็จะมีผลดีกับประเทศในแง่ที่ว่า ประเทศอาจสามารถผลิตสินค้าที่ใช้เทคโนโลยีสูงขึ้นได้เพื่อการทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศหรือเพื่อการส่งออก ซึ่งจะนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ

เนื่องจากการที่ประเทศต่าง ๆ มีการใช้ internet มากขึ้น การที่ตลาดเงินตราต่างประเทศกว้างและไม่มีเวลาจำกัดในการซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินสกุลต่าง ๆ การมีการลงทุนข้ามชาติ ซึ่งทำให้คนในประเทศหรือคนต่างชาติเข้ามาทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างเสรี และจากการที่โลกมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากขึ้น ตลาดการเงินและการจัดการธุรกิจมีความทันสมัยมากขึ้น จึงทำให้ตลาดโลกมีแนวโน้มที่จะเป็นตลาดเดียว อย่างไรก็ตามอาจมีข้อสงสัยว่าถ้าต้องการจะมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง จำเป็นหรือไม่ที่ประเทศจะต้องเข้าสู่กระบวนการโลกาภิวัตน์ (globalization process) ซึ่งหมายถึง การที่ประเทศจะกลายเป็นแหล่งที่ไม่มีพรมแดนซึ่งจะทำให้การเคลื่อนย้ายทุนเป็นไปได้อย่างเสรี (free capital mobility) และเป็นการง่ายที่จะรับเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ จากต่างประเทศมาใช้เพื่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ง่ายขึ้น การศึกษาโดย Moak and Musazi (2002) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นโลกาภิวัตน์และความสามารถในการแข่งขัน โดยใช้ข้อมูลจาก International Institute of Management Development (IMD) และประเทศที่เลือกมาเป็นตัวอย่างในการศึกษา ได้แก่ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และฝรั่งเศส ซึ่งประเทศทั้งสามมีสถานะทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะต่างจากประเทศอื่น ๆ โดยอาศัยข้อสมมติว่าความสามารถในการแข่งขันของประเทศมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจในประเทศอย่างใกล้ชิด ผลการศึกษาจากงานชิ้นนี้สรุปได้ว่า ความเป็นโลกาภิวัตน์ไม่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ในกรณีของญี่ปุ่นและเกาหลีใต้นั้นความสามารถในการแข่งขันจะสูงเมื่อเปรียบเทียบกับความเป็นโลกาภิวัตน์ ขณะที่ในกรณีของฝรั่งเศสความเป็นโลกาภิวัตน์จะสูงกว่าความสามารถในการแข่งขัน อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้เป็นการศึกษาเพียงระยะสั้นในช่วง 5 ปี (ค.ศ. 1996-2000) เท่านั้น ดังนั้น ถ้ามีการศึกษาในระยะยาวอาจจะให้ข้อสรุปที่ดีกว่านี้

จากที่กล่าวมาจะสรุปได้ว่า การจะเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันจะต้องใช้มาตรการหลาย ๆ อย่างด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มทักษะของแรงงาน การใช้ทุนให้มากขึ้น นอกเหนือจากการเจรจาทางการค้าซึ่งบางครั้งก็ไม่ประสบความสำเร็จดังที่คาด ดังนั้น หน่วยงานของ

รัฐจำเป็นจะต้องให้ความร่วมมือในการส่งเสริมขีดความสามารถในการแข่งขันซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น

เชิงอรรถ

- ¹ ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในทวีปเอเชีย ได้แก่ เกาหลีใต้ สิงคโปร์ ฮองกง และไต้หวัน มีแนวโน้มที่จะผลิตสินค้าอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกมากขึ้น แต่ในระยะหลังสิงคโปร์ได้มีการเน้นการผลิตในภาคบริการมากขึ้น นอกจากนี้ยังมี มาเลเซีย ไทย และประเทศอื่นในภูมิภาคเอเชียที่มีแนวโน้มการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมมากขึ้นในระยะหลัง
- ² อัตราแลกเปลี่ยนแท้จริงจะเป็นอัตราแลกเปลี่ยนแท้จริงเรียกว่า Real Effective Exchange Rate ถ้าดูจากดุลการค้าโดยรวมหรือการส่งออกทั้งหมด หรือการนำเข้าทั้งหมด แต่ถ้าพิจารณาการค้าระหว่างประเทศใดประเทศหนึ่งและประเทศคู่ค้า อัตราแลกเปลี่ยนแท้จริงจะอยู่ในรูปของ Bilateral Real Exchange Rate ส่วนรายได้แท้จริงในประเทศจะเป็นตัวกำหนดปริมาณการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ กล่าวคือ ถ้ารายได้แท้จริงในประเทศสูงขึ้นจะทำให้มีการนำเข้าเพิ่มขึ้น แต่ถ้ารายได้แท้จริงลดลงจะทำให้การนำเข้าลดลง สำหรับรายได้แท้จริงของต่างประเทศจะเป็นตัวกำหนดปริมาณการส่งออก กล่าวคือ ถ้ารายได้แท้จริงของต่างประเทศเพิ่มขึ้นจะทำให้การส่งออกของประเทศเพิ่มขึ้น แต่ถ้ารายได้แท้จริงของต่างประเทศลดลงก็จะทำให้การส่งออกของประเทศลดลง
- ³ นอกจากนี้ผู้วิเคราะห์ยังสามารถแยกการวิเคราะห์ออกเป็นสมการการส่งออกและสมการการนำเข้า ซึ่งสมการการส่งออกจะขึ้นอยู่กับอัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริงและรายได้ต่างประเทศ ส่วนสมการนำเข้าจะขึ้นอยู่กับอัตราแลกเปลี่ยนแท้จริงและรายได้ของประเทศ (ดูตัวอย่างจาก Jiranyakul and Bramasrene , 2002)
- ⁴ การศึกษาสมการดุลการค้า หรือสมการการส่งออกและนำเข้าเป็นการใช้ตัวเลขอนุกรมเวลา (time series data) ซึ่งตามการทดสอบของ Nelson and Plosser (1982) พบว่าตัวเลขอนุกรมเวลา เช่น รายได้แท้จริง อัตราแลกเปลี่ยน อาจจะไม่เป็น Stationary Series ดังนั้น การใช้วิธีถดถอยยกกำลังน้อยที่สุดจะไม่ได้ค่าประมาณที่ถูกต้องเพื่อนำไปใช้คาดการณ์อนาคต การศึกษาโดยนักวิจัยหลายท่าน เช่น Rose (1991) และ Chua and Sharma (1998) จึงต้องมีการทดสอบคุณสมบัติของตัวเลข

- อนุกรมเวลาโดยใช้ Unit Root Tests ก่อนที่จะมีการกะประมาณด้วยวิธี Error Correction Mechanism หรือ Dynamic Equation
- ⁵ ประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศได้เริ่มต้นด้วยปกป้องอุตสาหกรรมในประเทศที่ทำการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า (import substitution) ด้วยการสร้างอุปสรรคในการนำเข้า (import barriers) แก่ผู้นำเข้าในประเทศ เช่น การกำหนดภาษีนำเข้า (import duty) ในอัตราสูง หรือ การกำหนดโควตาการนำเข้า ทั้งนี้เพื่อให้อุตสาหกรรมในประเทศอยู่รอดได้ อย่างไรก็ตามมาตรการดังกล่าวไม่ค่อยจะสัมฤทธิ์ผลในประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศ ในระยะหลังบางประเทศจึงได้ใช้นโยบายการส่งเสริมการส่งออกควบคู่กับนโยบายทดแทนการนำเข้าแม้ว่าอาจจะก่อให้เกิดความบิดเบือนในการใช้ทรัพยากรในประเทศก็ตาม
  - ⁶ ดูตัวอย่างจาก Chu (1988)
  - ⁷ อย่างไรก็ตาม ผลดังกล่าวอาจจะเกิดหรือไม่เกิดขึ้นอยู่กับ Marshall-Lerner Condition ด้วย กล่าวคือ ถ้าเส้นอุปสงค์ของสินค้าออกและสินค้าเข้ามีลักษณะเป็นเส้นที่ค่อนข้างมีความยืดหยุ่นมาก (relatively elastic) การที่ราคาวัตถุดิบของเงินตราต่างประเทศถูกลงจะทำให้มูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้น เพราะปริมาณการส่งออกจะเพิ่มในอัตราสูงกว่าราคาที่ลดลง และจะทำให้มูลค่าการนำเข้าลดลงถ้ารายการนำเข้ดังกล่าวไม่มีการผลิตในประเทศ โดยที่ปริมาณนำเข้าจะลดลงมากกว่าการที่ราคาของต่างประเทศโดยเปรียบเทียบสูงขึ้น
  - ⁸ โปรดดูรายละเอียดใน Romer (1997)
  - ⁹ รายละเอียดการวัดการเปลี่ยนแปลงการกระจายการส่งออกอยู่ใน de Pineres and Ferrantino (1997)
  - ¹⁰ การศึกษาบทบาทของการลงทุนจากต่างประเทศต่อการสะสมทุน การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และผลิตภาพของปัจจัยการผลิตโดยรวม (total factor productivity: TFP) โดย de Mello (1999) พบว่า การลงทุนจากต่างประเทศจะเป็นผลดีต่อประเทศในระยะยาว ซึ่งจะก่อให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการสะสมทุน นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับว่าการลงทุนจากต่างประเทศจะทำให้การลงทุนในประเทศเพิ่มขึ้นหรือลดลง (ทดแทนการลงทุนในประเทศหรือบดบังการลงทุนในประเทศ) นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ในประเทศที่เป็นตัวกำหนดการถ่ายทอดเทคโนโลยี เช่น นโยบายการค้าระหว่างประเทศ ความเสี่ยงด้านการเมืองที่ไม่มั่นคง และนโยบายด้านเศรษฐกิจต่าง ๆ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- Amsden, A.H., **Asia's Next Giant: South Korea and Late Industrialization**, New York: Oxford University Press, 1989.
- Balassa, B., "Trade Liberalization and 'Revealed' Comparative Advantage," **Manchester School**, 1965, pp. 327-345.
- Balassa, B., "Export and Economic Growth: Further Evidence," **Journal of Development Economics**, 1978, pp. 181-189.
- Bahmani-Oskooee, M., "What are the Long-Run Determinants of the US Trade Balance?" **Journal of Post Keynesian Economics**, 1992, pp.85-97.
- Bahmani-Oskooee, M., "Real and Nominal Effective Exchange Rates for 22 LDCs: 1971:1-1990: 4," **Applied Economics**, 1995, pp. 591-604.
- Blumenthal, T., "Factor Proportions and Choice of Technology: The Japanese Experience," **Economic Development and Cultural Change**, 1980, pp. 546-559.
- Chow, P.C.Y., "Causality between Export Growth and Industrial Development," **Journal of Development Economics**, 1987, pp. 55-63.
- Chu, W., "Export-led Growth and Import Dependence: The Case of Taiwan, 1969-1981," **Journal of Development Economics**, 1988, pp. 265-276.
- Chua, S.Y., and Sharma, S.C., "An Investigation of the Effects of Prices and Exchange Rates on Trade Flows in East Asia," **Asian Economic Journal**, 1998, pp. 253-271.
- de Mello, Jr., L.R., "Foreign Direct Investment-led Growth: Evidence from Time Series and Panel Data," **Oxford Economic Papers**, 1999, pp. 133-151.
- de Pineres, S.A.G., and Ferrantino, M., "Export Diversification and Structural Dynamics in the Growth Process: The Case of Chile," **Journal of Development Economics**, 1997, pp. 375-391.
- Himarios, D., "Do Devaluations Improve the Trade Balance?: The Evidence Revisited," **Economic Inquiry**, 1989, pp. 143-168.

- Hoekman, B. and Djankov, S., "Determinants of the Export Structure of Countries in Central and Eastern Europe," **World Bank Economic Review**, 1997, pp. 471-487.
- Jiranyakul, K., and Brahmasrene, T., "An Analysis of the Determinants of Thailand's Exports and Imports with Major Trading Partners," **Southwestern Economic Review**, 2002, pp. 111-121.
- Lee, J., "Comparative Advantage in Manufacturing as a Determinant of Industrialization: The Korean Case," **World Development**, 1995, pp. 1195-1214.
- Michaely, M., "Export and Growth: An Empirical Investigation," **Journal of Development Economics**, 1977, pp. 49-59.
- Moak, S.K., and Musazi, B., "Globalization and Competitiveness: Japan, France, and Korea," **Proceedings of the Academy of Marketing Studies**, 2002, pp. 37-43.
- Nelson, C.R., and Plosser, C. I., "Trends and Random Walks in Macroeconomic Time Series: Some Evidence and Implications," **Journal of Monetary Economics**, 1982, pp. 139-162.
- Petri, P.A., "Korea's Export Niche: Origins and Prospects," **World Development**, 1988, pp. 47-63.
- Rajaraman, I., "OECD Imports of Leather: Indian Performance and Real Exchange Rates of the Indian Rupee," **Journal of Development Studies**, 1993, pp.541-560.
- Romer, D., **Advanced Macroeconomics**, New York: McGraw-Hill Companies, Inc., 1996, Chapter 1.
- Rose, A.K., "The Role of Exchange Rates in the Popular Model of International Trade: Does the 'Marshall-Lerner' Condition Hold?" **Journal of International Economics**, 1991, pp. 301-316.
- Temple, P., and Urga, G., "The Competitiveness of UK Manufacturing: Evidence from Imports," **Oxford Economic Papers**, 1997, pp. 207-219.

